

דבר העורך

אֲשֶׁרִי הָעַם שִׁפְכָה לוֹ

בית השם: בית הכנסת - בית מקדש מעט, הוא מקום שייעודו רק לעבודת השי"ת ויש בו השראת השכינה. כל פעולה שנעשית שם - צריך שיהיה בגדר עבודת ה', ולא לצרכים אחרים.

ומשום כך, אין רשות להשתמש בו לצרכים חיצוניים כמו אכילת רשות לצורך האדם בסעודה של חולין - אלא אכילה לצורך גבוה שאכילתו עבודה לשם שמים.

ומבואר **בירושלמי** (פסחים פרק א הלכה א) שהיו עורכים סעודות בבתי כנסיות בעיבור השנים וראשי חודשים, שכן בית הכנסת הוא המקום המתאים ביותר לעיון העמוק שצריך בחישוב המולדות, **שנאמר** (דברים פרק ד פסוק ו) **כִּי הוּא חֻקְמֶחֱכֶם וּבִינְתֶכֶם לְעִינֵי הָעַמִּים**, ומאחר שאי אפשר לעמוד בתורה בלי אכילה התירו לאכול שם, שכן האכילה היא בשירות גבוה ולא לצורך עצמו.

ומכאן למדו להתיר כל סעודת מצוה, שהאכילה היא בכלל עבודת השי"ת, כשהיא נעשית מתוך כוונה של הודאה ושבח לבורא. ודומה לאכילה בעזרה קרבן הודאה לשם שמים, על דרך **הפסוק** (תהלים פרק נ פסוק ה) **אֶסְפוּ לִי חֲסִידֵי כְּרִיתִי כְּרִיתִי עָלַי זָבַח**.

ומובן ההיתר לתלמיד חכם לאכול בבית המדרש שהוא ביתו, כי מטרת בית המדרש לשקוד על התורה והעבודה, ואם יצטרך לצאת כל פעם לצורך אש"ל, יפסיד זמן רב מהלימוד ויאבד את הרציפות, נמצא שהאכילה היא בכדי שיוכל ללמוד ולא לצורך עצמו.

אכילת תלמיד חכם היא כאכילת קרבנות, כמבואר **בגמ'** (ברכות דף י'): **המאכיל תלמיד חכם כמי שמקריב קרבן תמיד**. ועוד מצינו **בגמ'** (יומא דף עא.) **הרוצה לנסך יין על גבי המזבח ימלא גרוגם של תלמידי חכמים יין**.

בברכת התורה
עקיבא יוסף לוי

נושא הגיליון

סעודת מצוה בביהכנ"ס

וְאָכַלְתָּ לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ

תקציר הסדרה: גיליון מספר 492 בנושא קדושת בית הכנסת. גיליון מספר 493 בנושא אש"ל בבית הכנסת. הגיליון הנוכחי מספר 494 בנושא סעודת מצוה בביהכנ"ס.

השאלה מצויה - האם מותר לאכול ולשתות בבית הכנסת, כגון 'לחיים' ביום היארציט, שלום זכר, קידושא רבא, סעודות שבת הגדול, סעודה שלישית, ברית מילה, פדיון הבן, סיום מסכת, בר מצוה, חתונה, שבע בברכות, דינר התרמה, אסיפות פירוט הדינים בכיבוד קל, סעודה בלי יין וסעודה עם יין.

1. היתר לצורך מצוה

סעודת מצוה: מבואר **בירושלמי** (פסחים פרק א הלכה א) שרב ירמיה הסתפק האם בתי כנסיות ובתי מדרשות טעונים בדיקת חמץ, והצד שצריך בדיקה כי הוא מקום שמכניסים בו חמץ, משום שמכניסים לשם אוכל בשבתות ובראשי חדשים.

ומבאר **בפני משה** (שם) שהכוונה לסעודות שבת שאוכלים שם חזני בית הכנסת, ולסעודות הנערכות בראשי חודשים בעת קידוש החודש.

תְּשִׁית לְרֹאשׁוֹ עֵטְרַת פָּז

גיליונות עומק הפשוט מופיעים ויוצאים לאור עולם בעזרתו הנדיבה של איש חי רב פעלים ראש וראשון לכל דבר שבקדושה

הגאון הגדול

רבי מרדכי שמואלביץ שליט"א

ראש כולל 'שערי חיים' מחשובי מרביצי התורה בעיר מודיעין עילית

יהי רצון שזכות המצוה תעמוד לו ולזרעו להתברך בשפע ברכה והצלחה מתוך מנוחת הנפש והרחבת הרעת

בברכת התורה

מערכת הילכתא

מחסייא עד שיגמרו את בניין בית הכנסת. אולם **בהגהות מיימוניות** דחה את הראיה, שהמעשה עם רב אשי מדובר על מקום הסמוך לבית הכנסת, מקום שהאורחים רגילים לישון, ולא בבית הכנסת עצמו.

וכך נפסק **בשו"ע** (סימן קנא סעיף ד), שלצורך בית הכנסת מותר לאכול ולישון בתוכו, ומטעם זה ישינם בליל יום הכפורים בבית הכנסת, ומותר לאכול ולישון אפילו לצורך מצוה אחרת, כגון כשמתכנסים בבית הכנסת לעבר את השנה, מותר לאכול שם.

אמנם לא מוזכר בשו"ע סעודת שבת, ונחלקו הפוסקים בשיטתו האם סעודת שבת נחשבת לסעודת מצוה לעניין זה.

3. מחלוקת אחרונים

סעודה קטנה: לדעת **המגן אברהם** (ס"ק ה) בשם **הסמ"ק** (מצווה ו) בתי כנסיות הם מקדש מעט ואסור לנהוג שם קלות ראש, ומותר לאכול בהם רק סעודת מצווה שאין בה קלות ראש, כגון סעודת עיבור החודש. ומבאר המגן אברהם, שסעודת ראש חודש עשויה מפת וקטניות בלבד.

וכתבו **הפרי מגדים והמחצית השקל** (שם), משמע שבסעודה גדולה או סעודה שיש בה שכרות (כגון חתונת יתום ויתומה, ואפילו סיום מסכת) אסורה אפילו בבית המדרש, הואיל ויש בה קלות ראש.

לפי שיטה זו, מבואר **בתוס'** (מגילה דף כח: ד"ה בתי, בבא בתרא דף ג: ד"ה ועייליה) **והרא"ש** (בבא בתרא פרק א סימן ד) שהאורחים שאכלו בבית הכנסת, הכוונה בחדר הסמוך לבית הכנסת, אבל בבית הכנסת עצמו אסור. ולא מועיל להתיר מכח התנאי, שהרי קלות ראש אסורה.

סיום מסכת: ומביא **המשנ"ב** (ס"ק כ) את דברי המגן אברהם, ומסיים שהנהוגים להקל לעשות סעודת סיום הש"ס בבית המדרש, כשאין להם מקום מרווח אחר, אין למחות בידם כי יש להם על מי לסמוך. ובס"ק ה כתב המשנ"ב להתיר במקום הדחק, סעודות שבת לאורחים בבית הכנסת.

טעמי ההיתר מסביר **בשער הציון** (ס"ק יד, וס"ק ז); א. לשיטת **הרמב"ן** (מגילה דף כו: ד"ה והא) **והרשב"א** (חלק ד סימן רעח) **ורש"י** (מגילה דף כח: ד"ה על תנאי) **ואור זרוע** (חלק ב סימן שפח) תנאי בבנין בתי הכנסת בבבל מועיל גם בישוב, ולכן מותר לצורך עניים או לצורך רבים לפי שעה. ב. לפי הנוסחאות בירושלמי שגורסים 'בשבתות ובראשי חדשים' ואז בודאי לא היה פת וקטניות בלבד. וציון **לאליה רבה** (סעיף קטן ב) שפקפק בהיתרים אלו.

ויש לחקור האם ההיתר הוא רק בבבל או גם בארץ

עוד מבואר **בירושלמי** (סנהדרין פרק ח הלכה ב), שרבי יוחנן היה נכנס לבית הכנסת בבוקר, ומלקט את הפירות שנשארו מסעודת קידוש החודש ואוכלם, באומרו: "יהא חלקי עם מאן דמקדש ירחא הכא רומשית" (עם מי שאכל כאן בלילה הזה. רמשא - לילה).

סעודת שבת אסורה: מדברי הירושלמי הוכיחו **בתוס'** (פסחים דף קא. ד"ה דאכלו ושתו), למרות האיסור לאכול ולשתות בבית הכנסת, מכל מקום אכילה ושתיה של מצוה מותרת. וגם עכשיו המנהג לשתות כוס הבדלה וברית מילה בבית הכנסת. ומכל מקום סעודת שבת אינה נחשבת לסעודת מצוה. ומה שהאורחים אכלו ושתו בבית הכנסת, הכוונה לבית הסמוך לבית הכנסת, ומשם היו שומעים את הקידוש.

הגירסה לפנינו בירושלמי היא 'בשבתות ובראשי חדשים', אולם לדעת תוס', אין גורסים את המילה 'בשבתות', והיו אוכלים בבית הכנסת רק בקידוש החודש, שכן סעודת שבת אסורה בבית הכנסת.

ולשיטת **הגהות מיימוניות** (הלכות תפילה פרק יא הלכה ו), בירושלמי הוזכר ההיתר לאכול בתי כנסיות 'בעבוראות' כלומר כשמתכנסים לעבר שנים.

סעודת שבת מותרת: בספר **המנהיג** (הלכות שבת אות יג, לפנינו בספר המנהיג לא מופיע בשבתות) כפי שהביאו **בדעת תורה** (סימן קנא סעיף א), מצוטט הגירסה בירושלמי כפי שמופיע לפנינו, 'בשבתות ובראשי חדשים', ואם כן גם סעודת שבת היא בכלל סעודת מצוה המותרת בבית הכנסת.

לדעת **האור זרוע** (חלק ב הלכות ערב שבת סימן כג) גם סעודת שבת נחשבת לסעודת מצווה, ומותר לאכול בבית הכנסת, כמו שהירושלמי התיר בסעודות עיבור השנה ועיבור חדשים. כלומר שלדעת האור זרוע, גורסים בירושלמי רק 'עיבור השנה ועיבור חדשים', אולם הדין נכון גם בשבתות.

ולקמן יבואר שורש הגדון האם ההיתר הוא רק בסעודת ראש חודש, שיש בו פת וקטניות בלבד, או גם בסעודת שבת שיש בו בשר ודגים וכל מטעמים.

2. הכרעת הראשונים

אכילה שתיה לינה: וכתב **הריצב"א** הובא **בהגהות מיימוניות** (הלכות תפילה פרק יא הלכה ו), לפי המבואר בירושלמי שמותר לאכול בבית הכנסת לצורך עיבור החודש, הרי שאפילו לצורך מצוה אחרת מותרת אכילה ושינה בבית הכנסת, כל שכן שלצורך בית הכנסת מותר לישון ולאכול בבית הכנסת, ומכאן התירו לישון בבית הכנסת בליל יום הכיפורים, כדי לשמור על הנרות.

ועוד הוכיח להתיר לישון בבית הכנסת, **מהגמ'** (בבא בתרא דף ג:) שרב אשי הכניס מיטתו לבית הכנסת של מתא

מותר בסעודת מצוה: לדעת **השבט הלוי** (חלק ט סימן כט) גם בארץ ישראל מותר על תנאי, וההיתר הוא רק בסעודת מצוה, שבבית הכנסת יש מקום ברוח ובמקום אחר דחוק. אבל אין להתיר לעשות סעודת חתונה שמצוי בה קלות ראש ובדחנות, ואנשים נכנסים ויוצאים.

5. שמחה בבית הכנסת

המנהג להקל: לדעת **האגרות משה** (אורח חיים חלק א סימן מה) יש להקל בשעת הדחק באכילה ושתייה בבית הכנסת בחו"ל שעשו בהם תנאי, בפרט לצורך מצווה קצת כסעודה שלישית, אף שאין צורך גדול כל כך שהיה יכול לאכול בביתו, מכל מקום המנהג כמעט בכל המקומות להתיר. והמנהג להתיר גם משתה בקריאת חתן או בר מצווה, אף שאין ברור שיש בזה ענין מצוה.

והחסידים נוהגים להתיר בבתי כנסת שלהם אף בדבר הרשות ממש, כמו סעודה ביום היארצייט, כי נוהגים כרש"י והג"א בשם האור זרוע שמותר על תנאי אף בישובן, גם לאכילה ושתייה בלא דוחק.

עוד כתב באגרות משה (אורח חיים חלק ד סימן לו) שאסור לעשות מסיבת בת מצווה בבית הכנסת, שאין זה סעודת מצוה, אלא שמחה של יום הולדת בעלמא, ודינה כסעודת רשות שאין להתיר בבית הכנסת אפילו כשנבנה על תנאי. אבל מותר לעשות קידושא רבא לרגל כל שמחה שיש לאדם, גם לכבוד שמחת בת מצווה.

נהגו להקל וראוי להימנע: לדעת **הגרש"ז אויערבאך זצ"ל** (הליכות שלמה פרק יט סעיף א ארחות הלכה 3) המקילים לאכול ולשתות בשמחות בבית הכנסת, ושיחת חולין לצורך, יש להם על מי לסמוך, גם בבתי הכנסת בארץ ישראל. אך אם אפשר טוב ויפה להחמיר, ולהימנע מעריכת קידוש בבית הכנסת. ואם עושים קידוש בבית הכנסת, עדיף שהקידוש יהיה במערב בית הכנסת, מתחת לעזרת הנשים ולא בתוך בית המדרש עצמו.

אסור ויש מקילים: לדעת **האור לציון** (חלק ב סימן י הערה ד) מעיקר הדין אסור לערוך מסיבת סיום מסכת או סעודה שלישית בבית הכנסת, אך המנהג להקל ויש להם על מי לסמוך. ומכל מקום מן הראוי להימנע מכך, מכיון שיש בזה חשש שכרות ולכן אין להקל. והמנהג להקל תלוי בשני הטעמים שהובאו בשער הציון: שהטעם של תנאי אינו שייך בארץ ישראל, ואילו הטעם על פי הירושלמי, שאוכלים בבית הכנסת בשבתות ובראשי חודשים, שייך גם בארץ ישראל.

מותר לכתחילה: לדעת **הג"ר יעקב ישראל קניבסקי זצ"ל** (ארחות רבינו חלק א או"ח חלק ב עמוד עה), והגר"ח **קניבסקי זצ"ל** (קונטרס דקדוקי מצוות נישואין), מותר לעשות בבית הכנסת סעודת שבע ברכות וסעודת ברית, כי בתי הכנסת נבנים על תנאי, ועוד שהוא בכלל סעודת מצוה

ישראל, ותלוי בנדון האם תנאי מועיל בארץ ישראל. ויבואר בעה"י בהרחבה בגיליון הבא.

לפי שיטה זו, מבואר ב**ז"ט** (ס"ק א) שהאורחים שאכלו סעודות שבת בבית הכנסת, כמבואר בסימן רסט לגבי קידוש בבית הכנסת, הכוונה שאכלו בתוך בית הכנסת ולא בחדר הסמוך.

ולדעת **הערוך השלחן** (סעיף ו) מותר לערוך סעודת סיום מסכת באכילה מועטת בבית הכנסת, משום שהוא צורך מצוה. אך קביעת סעודה גדולה אינה כדאי אלא בדוחק גדול, וההיתר הוא רק בסעודת מצווה של תלמוד תורה, ולא של מצווה אחרת כברית מילה או חתונה שאין לזה שייכות לבית המדרש.

[יש לציין שבמשנ"ב משמע שלא הסכים להגבלות אלו והתיר גם סעודות שבת, ושני הטעמים של השעה"צ שייכים גם בשאר סעודות מצוה].

על דרך זה כתב **הכף החיים** (סימן קנא אות לד) להתיר סעודה קטנה שאין בה שכרות, כגון "שאר שותים אלא מעט יין לכבודו של תורה".

בשו"ת שואל ומשיב (מהדורה שתיארה סימן ג) מפלפל באריכות האם מותר לקיים סעודת ברית מילה בבית הכנסת, ומסקנתו שמותר רק סעודה קטנה של פת וקטנית כעיבור השנה, אבל בסעודת ברית מילה יש לחוש לשכרות ואין להתיר, כי אם בשמש בית הכנסת שזהו ביתו, ומותר לאכול בבית הכנסת קל וחומר ממה שמותר לאורחים לאכול שם סעודות שבת. ועוד כיון שהוא עני אין חשש שכרות כל כך. ומוסיף צירוף להתיר, כאשר הברית בעזרת נשים, ויש לצדד שעזרת נשים לא נתקדש כל כך.

4. שמחת נישואין

נישואין אסור: לדעת **הדברי חיים** (חושן משפט חלק ב סימן לב) אסור לעשות בבית הכנסת סעודת נישואין ושחוק בשמחת מצוה, אפילו אם נבנה על תנאי. אבל בבתי כנסת של גדולי החסידות, מותר לעשות אפילו שמחת נישואין, כיון שהוא רשות פרטית, ולא חל בו קדושת בית הכנסת.

ולדעת **הגר"ש אלישיב זצ"ל** (קובץ תשובות חלק א סימן טז) אין לעשות חתונה בבית הכנסת, בגלל שיש בשמחה אווירת שיחה וחדווה שהיא ההיפך מכוונת ראש. ואף מה שאנשים מקרוב באו להנהיג לערוך קידוש בביהכ"נ בקריאת חתן או בר מצווה, דבר זה הוא לא לפי השו"ע, ואפשר שסומכים על הג"א הסובר דמותר לאכול בבתי כנסת העשויים על תנאי גם בישובן, למרות שרבים חולקים עליו.

וסיפר **הג"ר אריה אלישיב שליט"א** (לרבני הילכתא), שהגר"ש היה נוהג בתפילות שמחת תורה, לעשות קידוש ולאכול בבית הכנסת 'תפארת בחורים' (מעל שטיבלאך מאה שערים).

לו מקום בביתו ואינו מוצא מקום אחר. ובשל כך "מן הראוי לכל בית כנסת לייחד אולם לשמחות וכדומה".

שאין ברירה: לדעת הגר"צ ובר שליט"א (בשיעור על הלכות קדושת ביהכ"ס) כל היתר סעודת מצווה בבית הכנסת הוא מפני הדחק, כלומר שמקילים בסעודת סיום, למרות שהיא יותר מפת וקטנית, כי אין אפשרות אחרת, אבל בזמננו שמצויים אולמות, אין היתר לקיים סעודת מצווה בבית הכנסת.

ומה שנוהגים לאכול מזונות בבית הכנסת, בברית מילה והנחת תפילין ויארציט וכדומה, כי רוב הציבור לא יבוא למקום אחר, וכיון שאת הברית עצמו צריך לעשות בבית הכנסת, שוב נכלל בהיתר שאין לו מקום אחר. ומותר גם להביא בקבוק י"ש, כי הדרך לשתות מעט בשיעור 'לחיים', ואין בו חשש שכרות.

וביאר שיטתו לפי המבואר **בביאור הלכה** (סעיף יא ד"ה אבל), שמועיל תנאי גם בבתי כנסיות בארץ ישראל. ואם כן ההיתר של סעודות מצווה נאמר גם בבתי כנסת בארץ ישראל.

והיתר סעודת מצווה הוא רק בפת וקטנית, אבל בסעודה שמצוי בה שכרות אסור. ולגבי סעודה שהיא בדרגה האמצעית, שיש בה יותר מפת וקטנית, אבל אין בה שכרות, אם אין להם מקום מרווח יותר, הנוהגין להקל אין למחות בהם.

כלומר שהמשנ"ב קטב בדוקא הדוגמא של סעודת סיום, שזה אמנם סעודה גדולה יותר מסעודה בר"ח, אולם זו סעודה בלי שכרות, כי בשכרות אין היתר אפילו בסעודת מצווה.

וכתב בשו"ת **חק ומשפט** (או"ח סימן צה) שהמנהג בבתי כנסת של בני עדות המזרח, שאין עושים תנאי ויש בו קדושה מעיקר הדיון, ולכן אסור מדינא לעשות שמחות ואירועים בבתי כנסת ספרדיים. ואפילו כאשר התורם מבקש שיעשו מעמד לחיים לכבוד חנוכת בית הכנסת, ג'ישו את האוכל באולם הסמוך ולא בבית הכנסת שכולו קודש לד'. ורק סיום מסכת מותר בתוך בית הכנסת.

ולדעת הגר"ר **עמרם פריד שליט"א** (בהוראה לרבני הילכתא, אצמורה לשמן מספר 166) שלום זכר - יש להקל בזה [כיון שאין בה שכרות] אם אין מקום אחר, ונכון לעשותו בעזרת נשים, ויזהרו לא לדבר דברים בטלים.

ברית, פדיון הבן, בר מצווה, שבע ברכות, סעודות שבת - אין להקל בזה, אלא אם כן אין אפשרות אחרת, ונכון לעשותו בעזרת נשים, ויזהרו מדברים בטלים. אולם בסעודה שלישית יותר נהגו להקל, כיון שהיא סעודה קטנה ואין בה כל כך חשש שכרות. בבתי כנסת של קהילות החסידים אין בהם קדושת בית הכנסת כלל - שנבנו על דעת כן, ומותר לאכול ולשתות בהם כרגיל.

שמותר לאכול בבית הכנסת. ומביא בשם החזון איש, שגם בתי כנסיות בארץ ישראל עושים על תנאי.

וכאשר הוסיפו חלק לבית כנסת 'לדרמן' בבני ברק, עשו 'תנאי' שיוכלו להשתמש בו לצורך אכילה ושתיה, ומסיבה זו התיר הסטייפלער לעשות שם סעודת שבע ברכות, שהוא צורך מצווה. והסטייפלער עצמו אכל בסעודות שם. והעידו זקני החבורה בפני רבני הילכתא, שנכחו בסעודת בר מצווה של הגר"ר **יצחק שאול קנייבסקי שליט"א** בבית כנסת לדרמן, בהשתתפות הגר"ר **יעקב ישראל קניבסקי זצ"ל והגר"ש אלישיב זצ"ל**.

יארציט אסור: לדעת **השד"ח חמד** (אסיפת דינים מערכת ביהכ"נ אות מ) אסור לאכול בבית הכנסת מיני מזונות וי"ש ביום היארציט, למרות שיש בזה תיקון לנשמת הנפטר ע"י הברכות ועניית אמנים, מכל מקום אין זה בכלל סעודת מצווה, ועוד כיון ששותים משקה המשכר, לא יבצר שיהיה שחוק וקלות ראש ביניהם, ובאופן כזה אפילו בסעודת מצווה לא התיר.

יארציט מותר: לדעת **המשנת יוסף** (הלכות בית הכנסת סימן כז אות י) מותר לאכול סעודה שלישית בציבור בבית הכנסת מכמה טעמים: סעודת שבת, סעודה קטנה כמו קידוש החודש ללא שכרות וקלות ראש, עם זמירות שבת ודברי תורה. וכן מותרת טעימת י"ש ומיני תרגימא ביארציט, שהוא רק טעימה בעלמא ואין בה קלות ראש, והעיקר הברכה והזכרת שם הנפטר. ומכל מקום כל הממעט לעשות שמחותיו בבית הכנסת הרי זה משובח.

ואם יש הכרח לעשות שלום זכר בבית הכנסת, ישתדלו לא לשבת בצורה של בילוי, אלא ישירו זמירות שבת וישמיעו דברי תורה, ובאופן שלא יתבטלו הלומדים שם מלימודם. וכן שמחות שבע ברכות יתקיימו בלי דחנות הגורם לשחוק והיתול.

להיזהר מחילול הקדושה: לדעת **התשובות והנהגות** (כרך א סימן קנח, כרך ד סימן מו) יש להחמיר שלא לעשות סעודות שבע ברכות, מילה ופדיון הבן בבית הכנסת, ורק בסעודה שלישית יש סיבה להתיר, כי מתקבצים לשיר זמירות בציבור, ולשמוע דברי תורה ברעוא דרעיון, ואם לא יקיימו הסעודה בבית הכנסת עלולים להתפזר.

והמנהג להקל בסעודת ברית ופדיון הבן, כי בתי הכנסת שלנו נבנו על תנאי. אבל סעודת שבע ברכות וכדומה, למרות שמאריכים בהם בשירות ותשבחות, אין סיבה לקיימו בבית הכנסת ולחלל את קדושת המקום, שהמסובין עוסקים בשיחת חולין ודברים בטלים ופוגמים בקדושת המקום, בשעה שמצוי אולמות להשכרה, או בבית פרטי. ובסעודת ברית אין להתיר כי אם בעני שאינו יכול לשכור אולם, ואין

VA'AD "MESAMCHEI LEV"
The Institute for
practical halacha

ועד הלכה
”משמחי לב”
ביורור הלכה ומועשה

ועד הלכה ”משמחי לב”
ביורור הלכה ומועשה

יום א' לסדר 'חמאה וחלב' י"א חשוון פ"ו

בס"ד

חרקים במוצרי החלב – עדכון שני

בחודש אייר פ"ה, התגלתה במוצרי החלב של תנובה נגיעות גדולה של אקריות [חרקים זעירים כמעט שקופים הנראים בעין]. בעיקר בקרטוני החלב [כנראה באגף זה היתה עיקר הנגיעות], ופורסם ע"כ ידיעה לציבור מטעם בד"ץ העד"ח. במשך חודשיים נעשתה עבודה מקיפה של ניקוי מאסיבי והדברה במקור הבעיה, מרלוג תנובה פתח תקוה [תוך סילוק שכבות ומצבורי שאריות מוצרים ברחבי האולם, והדברה פעילה], בעלות של למעלה ממיליון ₪ ונראה כי נפתרה הבעיה.

ניקוי בסדר גודל כזה לא ניתן להיעשות תקופתית כיון שהלוגיסטיקה הנדרשת היא עצומה, כשמדובר במבנה קירור אדיר שנוסעות בתוכו משאיות, וההעמסה היא ע"י רובוטי ענק המשנעים סחורה של עשרות טונות. לכן לא יצא פרסום לציבור שהבעיה מאחורינו, כיון ששימת לב נדרשת תמיד, מאחר ואין פיתרון מוחלט לבעיות שכאלו, ומצבה של תנובה כעת ככל מרלוג אחר [שתיתכן בו נגיעות תקופתית ברמה שאינה מיעוט המצוי].

בחודשי אב-אלול התגלתה שוב כמות גדולה של אקריות במוצרי החלב בצרכניה ביישוב אחיסמך, היתה סבירות שמקורה בקינון מקומי במקרר המכולת. ניקוי יסודי חוזר ונשנה פתר את הבעיה כמעט לגמרי.

בדיקות נוספות בחודשי אלול ותשרי במכולות ברחבי ירושלים ב"ב ומודיעין עילית העלו שחלקם נקיות, חלקם בעלי נגיעות ביונית וחלקם נגועים ביותר.

מקבץ נתונים –

א. עיקר הנגיעות בין קפלי החמאה, בעיקר של תנובה.

ב. נגיעות נמצאה גם במוצרי חלב נוספים העומדים בשורה התחתונה ישירות על המדף. בעיקר במקומות בהם המדף אינו נקי דיו. בתוך שאר חלקי לכלוך [שבבי קרטון מארזת השיווק בתחתית האריזה נראים לעיתים כנגיעות, וחשוב להבדיל ביניהם].

ג. הנגיעות ניכרת בקלות למי שיוזע לחפש אותה. בעיקר בין קפלי נייר החמאה, על החמאה קשה מאוד לזהותה.

נתוני חנויות –

ירושלים נבדקו כ-15 חנויות. בחנות אחת נמצאו בכל החמאות בין 20-2 אקריות, וכן בשאר מוצרי תנובה שעמדו על המדף עצמו [נבדקו רק מוצרי תנובה]. בחנות שניה נמצאו בכשליש מהחמאות, בחמאה אחת מהם כ-20 אקריות. ב-7 חנויות נוספות נמצא ב-1/15 מהחמאות. נמצאה בהם גם נגיעות מסויימת בלבן ושמנת [קלים יותר לבדיקה מחמת צבעם הלבן]. ב-6 חנויות נוספות לא נמצאה נגיעות.

בב"ב נבדקו כ-6 חנויות. בחנות אחת נמצאה נגיעות בחמישית מהחמאות. בשאר 1/15 מהחמאות. בכולם נמצאה נגיעות מסויימת בלבן ושמנת.

במודיעין עילית נבדקו כ-8 חנויות. ב-2 מתוכם נמצא בכשליש מהחמאות. ב-6 מתוכם לא נמצאה נגיעות או נגיעות זעירה [1/30]. נמצאו בחלקם גם נגיעות מועטה על לבן חלב סויה וקרטוני ושקיות חלב.

המשמעות ההלכתית –

למרות שנמצאו הרבה חמאות, ומעט מאוד בשאר מוצרי החלב, עדיין חסרים נתונים, גם לא נבדקו מספיק שאר המוצרי חלב ופרוה במקררי החנויות, וכן מוצרי שאר החברות. אבל פילוח הנתונים בינתיים נראה כך –

כיון שנמסר מהעד"ח שבתנובה המצב יציב, לכתחילה היה נראה שמקור הנגיעות ממשאיות התובלה או ממקררי החנות עצמה. מחמת נגיעות שהגיעה אליהם בחודשי הקיץ, שיצר קינון מקומי בלתי פוסק, ודורש טיפול מקומי. חיזוק לכך מהנתון שהמוצרים שעמדו במדף לא נקי על המדף עצמו נראו נגועים יותר. ומאידך ברשתות הגדולות שמנקות כראוי הנגיעות כמעט אינה משמעותית. מאידך קיימים עדויות על נגיעות שנצפתה במוצרים שירדו ישר מהמשאית. וכן בחמאות שעמדו עוד בתוך קרטוני השיווק הסגורים [אינם סגורים הרמטית].

אם הבעיה במשאיות ההובלה, אולי היא ניתנת לפיתרון, ע"י לחץ ודרישה. אם במקררי החנויות הבעיה קשה לאין ערוך כי אין מי שיאכופ נלקות, ושינוקו כראוי. וניקוי כראוי כמעט בלתי אפשרי במכולות השכונתיות בהם צבע המדף מתקלף ומחליד ומקופל בשפתו, ועליו לכלוכים רבים, ובתחתיתו פתחי איורור שלא ניתן לנקות בתוכם ולמנוע קינון בלתי פוסק.

יתכן והנגיעות כעת היא חד פעמית, בעקבות גל הנגיעות בתנובה, וניקוי אחד יסודי ימנע הכל, אבל יתכן גם שיצטרכו להכניס מדיניות ניקיון תקופתית, לטיפול בגלי נגיעות בלתי נמנעים.

החמאה הינה הכי בעייתית כיון שהמוצר אינו אטום, כך האקריות יותר נמשכות אליו וגם יותר עלולות להגיע למאכל עצמו בעת השיווק או בפרט במשך ימי הצריכה במקרר הביתי. במקומות שנמצאה נגיעות, לא נצפה הבדל בין החמאה לשאר המוצרים אלא רק באחוזי הנגיעות.

אף באותם חנויות נגועות נמצא הבדל ניכר בין חמאות שיוצרו בחודשי הקיץ [קוד ייצור 25141, 25176] לחמאות שיוצרו לאחר מכן [קוד ייצור 25208, 25252, 25212] שבהם נמצאה נגיעות מועטה או לא נמצאה כלל. דבר המחזק את החשש שהמקור הוא בנגיעות שהיתה בתנובה בחודשי הקיץ.

למעשה –

בימים הקרובים יצאו פרסומים מטעם בתי הוראה שונים, לכלל הציבור לאסור את השימוש במוצרי חלב, עד שתימצא מקור הבעיה ופתרונה. במטרה לפעול למיגור הבעיה. אך מצד הדין נראה כי עוד לא ניתן לקבוע את רמת הנגיעות וחובת הזהירות, עד שלא יצטברו כלל הנתונים. אם כי ניתן להציע פתרונות זמניים כדלהלן –

חמאה – להסיר את עטיפת הנייר מיד לאחר הקניה, בלי לגעת בחמאה עצמה, לשטוף ידיים, ולהסיר עם סכין שכבה דקה מתחתית החמאה מכל האזור שלא היה דבוק אליו הנייר היטב.

שאר מוצרי החלב – עדיין לא הוברר הצורך לחשוש. המעוניין ישטוף תחת זרם מים ושפשוף קל מכל צידי המוצר, מיד לאחר הקניה טרם הכנסה למקרר הביתי. מומלץ גם לעשות נקיון כללי למדף החלבי במקרר הביתי למנוע ולוודא שלא הצטברה בו נגיעות מקומית.

האקריות על החמאה עצמה בהגדלה

כ-15 אקריות בקפלי החמאה

משיב כהלכה

שאלה: האם מועיל 'תנאי' בבניית בית הכנסת?

האם רק בחורבנו, או גם בישובו. רק בבבל, או גם בארץ ישראל. רק במבנה ארעי, או אפילו במבנה קבע. רק בשעת הדחק, או אפילו במצב רגיל. רק תשמיש חולין, או אפילו שימוש מבוזז. רק באופן שעשה תנאי בפירוש, או אפילו בסתמא. והאם על ידי התנאי מפסיד קדושת בית הכנסת?

חילוקי המנהגים בין ספרדים, אשכנזים, חסידים. **מקורות:** גמ' (מגילה דף כח:), **תוס'** (ד"ה בתי כנסיות של בבל), **שו"ע משנ"ב וביאור הלכה** (סימן קנא), **שדי חמד** (אסיפת דינים מערכת ביהכנ"ס אות מ"ח), **שו"ת דברי חיים** (חושן משפט חלק ב סימן לב), **שו"ת אמרי יוסף** (חלק ב סימן קצג), **ארחות חיים** (סימן קנא סעיף יא), **אגרות משה** (חלק א סימן מה), חלק ב סימן מו), **הליכות שלמה** (תפילה פרק יט סעיף א), **צדקה ומשפט** (פרק יב סעיף כג), **תשובות ונהגות** (כרך א סימן קטא קטו).

במדור זה מופיעה שאלה בנושא הגיליון הבא, הקוראים הנכבדים מוזמנים לשלוח תשובות להגדיל תורה ולהאדירה, מומלץ לצרף את פרטי המשיב (שם, טלפון, מקום לימוד). התשובות המובחרות ישולבו במידת האפשר בגיליון הקרוב.

- ניתן להגיש תשובות באחת מהאפשרויות הבאות.
- קו 'הילכתא' טלפון 02-5377085 שלוחה 4
- עמדות 'נדרים פלוס' קופת 'הילכתא'
- חדר 'קול הלשון', ישיבת מיר ירושלים, תיבת 'הילכתא'
- בפקס מספר 1532-6507823
- במייל 5047867@gmail.com

לקיים בנו חכמי ישראל

הגיליון מופיע לרפואת הגאון הגדול רבי ישראל בונים בן חיא רויזא שרייבר שליט"א
לרפואה שלימה בתוך שאר חולי ישראל

דינים העולים

א. **צורך מצוה:** מותר לאכול בבית הכנסת סעודה לצורך מצוה, ובתנאי שאין בסעודה קלות ראש ושכרות, כדוגמת סעודת עיבור שנה שהיה בה פת וקטניות בלבד.

ב. **שאר סעודות:** בשאר סעודות מצוה כגון סיום מסכת, נחלקו הפוסקים אם מותר בבית הכנסת, למשנ"ב יש להתיר כשאין מקום אחר, משום תנאי שמועיל אפילו בארץ ישראל,

ועוד שנהגו לאכול בסעודות שבת בבית הכנסת. ואילו לדעת הערוך השולחן מותר רק סעודה קטנה של תורה ותפילה, ואסור

סעודות מצוה אחרות (כברית מילה, פדיון הבן, וחתונה) שאין להן שייכות לתלמוד תורה.

ג. **שמחות משפחתיות:** מנהג העולם לעשות שמחות בבית הכנסת מכח התנאי, ונחלקו פוסקי זמננו בדינו, ונאמרו השיטות הבאות: איסור גמור ואפילו כיבוד קל אסור, והמיקל יש לו על מי לסמוך. מותר משום תנאי וראוי להחמיר. מותר בשעת הדחק. ראוי להימנע כי אם בשעת הדחק. מותר לכתחילה.

ד. **חתונה:** סעודת חתונה אסורה אפילו בבית הכנסת שנבנה בתנאי. אמנם בבתי החסידים, בתי הכנסת נבנו מראש ללא קדושת בית הכנסת, ומותר להם לאכול בהם כרגיל, אפילו סעודת חתונה.

נושא הגיליון הבא:

תנאי בקדושת ביהכנ"ס

טלו חלק בזיכוי הרבים העצום, והשתתפו בהוצאות הגיליון הבא

הגיליון נועד לעורר את לב הלומדים, נא לא לסמוך על הדברים הלכה למעשה בלי לעיין במקורות

לע"נ מרן החזו"א רבי אברהם ישעיהו ב"ר שמריהו יוסף קרליץ צוק"ל
גאון הדור ועמוד ההוראה, גילה עומקה של תורה בסברא ישרה
נלב"ע ט"ו חשוון תשי"ד ת.ג.צ.ב.ה.

הילכתא

לדעת לחיות כהלכה

גיליון שבועי עומק הפשוט
שיעורים וימי עיון
בית הוראה טלפוני
בירורי הלכה אקטואליים
קו מידע הלכתי
חוברות הדרכה

מכון הילכתא

מענה אנושי: 02-5350-535 פקס: 02-6507-823

לקבלת הגיליון במייל: 5047867@gmail.com

קו מידע הלכתי

02-5377-085

ניתן להאזין לשיעורים, הודעות, עדכונים, רישום להגרלות, ועוד...